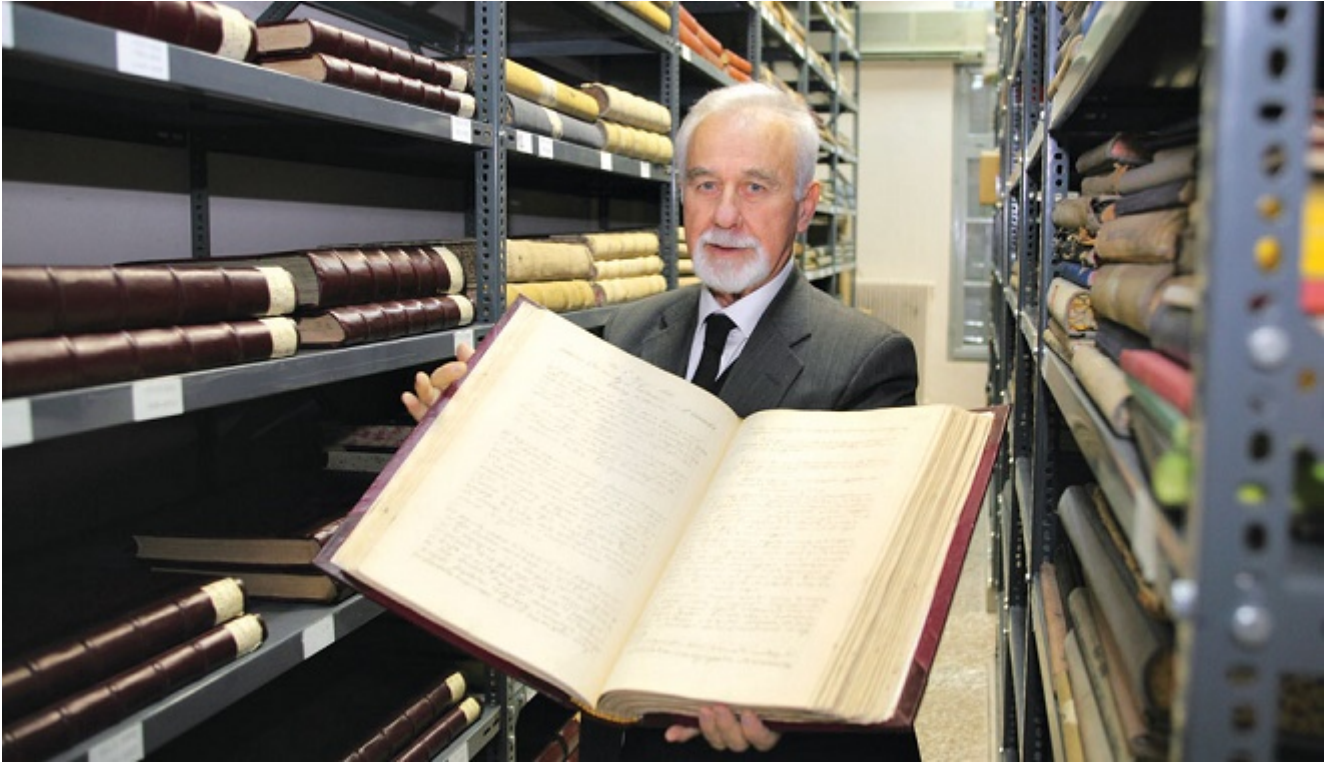

7 Ιανουαρίου 2017

Ο αείμνηστος Καθ. Σπυρίδων Κοντογιάννης για το ζήτημα της αυτοκτονίας

Ορθοδοξία / Χριστιανική Ανθρωπολογία

Σπυρίδων Κοντογιάννης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

Με αφορμή την αιφνίδια απώλεια του Ομ. Καθηγητή της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, επαναδημοσιεύουμε τη μελέτη του για το ζήτημα της αυτοκτονίας.

1. Ορισμός της αυτοκτονίας.

Αυτοκτονία ονομάζεται η ανθρώπινη εκείνη πράξη, κατά την οποία ο ίδιος ο άνθρωπος τερματίζει την ζωή του. Κατά κυριολεξία αυτοκτονία είναι η ολοκληρωμένη εκείνη ανθρώπινη πράξη, η οποία έχει ως επισφράγισμα τον θάνατο του αυτόχειρα. Και αυτό σε σχέση πάντοτε με την λεγόμενη απόπειρα αυτοκτονίας, που είναι πράξη ανολοκλήρωτη, δεν έχει δηλαδή ως αποτέλεσμα τον θάνατο αυτού ο οποίος αποπειράται να αυτοκτονήσει. Διάκριση επίσης γίνεται μεταξύ αυτοκτονίας και της τάσης προς αυτοκτονία, μιας ενέργειας δηλαδή που μόλις έχει εκδηλωθεί ή και της ιδέας της αυτοκτονίας που είναι μια απλή νοητική αφετηρία, μια επιθυμία για να πεθάνει κανείς, άλλοτε έντονη και άλλοτε όχι.

Η αυτοκτονία είναι «φόνος», και είναι «εκ προαιρέσεως αφαιρέσεις υφ' ημών της ίδιας ημών ζωής» γι' αυτό και διαφέρει από τον κοινό φόνο, την αφαίρεση δηλαδή της ζωής του άλλου από κάποιον. Και ακόμη, η αυτοκτονία διακρίνεται σε άμεση και έμμεση. Έμμεση αυτοκτονία καλείται η εκ προαιρέσεως βίαιη, με φονικό όργανο η κίνηση, αφαίρεση της ίδιας μας της ζωής, ενώ έμμεση είναι η αυτοκτονία που πραγματοποιείται εν γνώσει μας μεν, αλλά και εκ προθέσεως βαθμιαία, σιγά-σιγά, αφαίρεση της ζωής μας (π.χ. η άρνηση τροφής, η λήψη ναρκωτικών ουσιών ενώ γνωρίζουμε το τέλος της πράξεως αυτής, η ευθανασία, η εκ προθέσεως δηλαδή διακοπή της ζωής του ασθενούς όταν αυτή ζητηθεί από τον ίδιο τον ασθενή ή τον ιατρό ή από τους συγγενείς του, η συνειδητή και χωρίς κανένα λόγο έκθεση της ζωής μας σε κίνδυνο, όπως η παράλογη ταχύτητα με μηχανές ή αυτοκίνητο κ. α.).

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί τι εννοούμε όταν λέμε προαίρεση για την αυτοκτονία. Αναλύοντας τον όρο προαίρεση πρέπει να πούμε πως αυτός δηλώνει

την πηγή και το κριτήριο των πράξεων του ανθρώπου, τη γενική κατεύθυνση της σκέψης, και του θυμικού (= το σύνολο των συναισθημάτων και των διαθέσεων) του ανθρώπου, βάσει της οποίας ο ίδιος ο άνθρωπος κρίνει τις πράξεις του αλλά και τις πράξεις των άλλων από ηθικής απόψεως. Πρόκειται δηλαδή, για το σύνολο των εσωτερικών κινήσεων του ανθρώπου ή καλύτερα για το σύνολο των βουλευτικών του προδιαθέσεων, οι οποίες του υπαγορεύουν το τι πρέπει να κάνει σε κάθε περίπτωση, χωρίς όμως πολλή και μακρά σκέψη και έρευνα.

2. Στην αρχαία Ελλάδα

Στην αρχαία Ελλάδα υπήρχε νόμος σύμφωνα με τον οποίο οι αυτόχειρες δεν τύχαιναν της ίδιας ταφής όπως οι άλλοι, των όποιων η ζωή τελείωνε φυσιολογικά, αλλά εθάπτονταν εκτός του κοινού νεκροταφείου και μάλιστα χωρίς το χέρι τους, το οποίο κράτησε το φονικό όργανο και επέφερε τα βίαια και θανάσιμα κτυπήματα και τελικά τον θάνατο τους, που εθάπτετο χωριστά από το άλλο σώμα. Και ακόμη, ο αυτόχειρας εθεωρείτο και ανάξιος να έχει σήμα (= ταφόπλακα) που να αναγράφει το όνομα του, ώστε κανένας να μη γνωρίζει ποιος κείται στον συγκεκριμένο τάφο. Και τούτο γιατί οι αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν μέγα παράπτωμα την αυτοκτονία και για λόγους θρησκευτικούς και για λόγους πολιτικούς (Πυθαγόρειοι, Πλάτων, Αριστοτέλης κ. α.). Ανάλογηταν η στάση προς τους αυτοκτονούντες και των άλλων λαών της αρχαιότητας. Όταν όμως αμβλύθηκαν οι ηθικές και οι πολιτικές ιδέες στην αρχαιότητα, οι Κυνικοί και αργότερα οι Στωικοί φιλόσοφοι άρχισαν να διδάσκουν πως « ίδιον τοῦ σοφοῦ εἶναι ἢ πρὸς τὴν ζωὴν ἀδιαφορία, ὁ δὲ θάνατος, ὅστις εἶναι ἀπλοῦς χωρισμός, εἶναι τό μέσον πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ψυχῆς» (Κ. Ι. Δυοβουνιώτου, «Αυτοκτονία - [ΘΡΗΣΚΕΥΤ.]» *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* Στ', σελ. 274). Η στωική αυτή διδασκαλία και θεώρηση της αυτοκτονίας, διαδόθηκε, ευρύτατα μάλιστα στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία (Σενέκας) και οι αυτοκτονίες κατά την εποχή εκείνη πολλών επισήμων ανδρών υπό την πίεση της ρωμαϊκής δεσποτείας ήταν συχνές, όπως μας πληροφορούν ο Τάκιτος και ο Πλίνιος. Οι αντιλήψεις αυτές των αρχαίων σοφών, με διάφορες τροποποιήσεις έγιναν αποδεκτές και από μεταγενέστερους φιλοσόφους και εμφανίσθηκαν στη φιλοσοφική σκέψη των νεωτέρων χρόνων.

3. Οι άλλες θρησκείες

Την αυτοκτονία την καταδικάζουν ανέκαθεν όλες οι θρησκείες ως έγκλημα βαρύτατο. Έτσι η Ιουδαϊκή θρησκεία θεωρεί την αυτοκτονία ως δειλία και ασέβεια προς τον Θεό όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Ιώσηπος : « Ἡ αὐτοχειρία καὶ τῆς κοινῆς τῶν πάντων φύσεως ἀλλότριον καὶ πρὸς τὸν κτίσαντα Θεὸν ἐστὶν ἀσέβεια... Ὅσων καθ' ἑαυτῶν ἐμάνησαν αἱ χεῖρες, τούτων ὁ μὲν Ἄδης δέχεται τάς

ψυχάς σκοτιώτερος, ὁ δέ τούτων πατήρ Θεός εἰς ἐγκόνου τιμωρεῖται τούς τῶν πατέρων ὑβριστής » (Ἰουδαϊκός Πόλεμος, Γ, 8. 5). Ενώ η Παλαιά Διαθήκη εντάσσει την αυτοκτονία στην εντολή του Θεού « οὐ φονεύσεις» (« Εξοδος κ', 15) και την καταδικάζει.

Και το Ισλάμ καταδικάζει την αυτοκτονία αφού σύμφωνα με την διδασκαλία του ως ὑψιστη αρετή θεωρεῖται η απόλυτη υποταγή του ανθρώπου στη θεία βούληση, προς την ὅποια η αυτοκτονία ως εκούσια (θεληματική) καταστροφή της ζωής είναι παντελῶς ασυμβίβαστη. Το ίδιο καταδικάζουν την αυτοκτονία και τα ιερά βουδδιστικά κείμενα.

4. Η Ορθόδοξη Εκκλησία

Η χριστιανική διδασκαλία θεωρεί την αυτοκτονία ως ένα από τα μεγαλύτερα αμαρτήματα, η δε Ορθόδοξη Εκκλησία στηριζόμενη στην Ἅγια Γραφή και στην Ιερά Παράδοση θεωρεί την αυτοκτονία ως ἐγκλημα εναντίον της ιερότητας της ανθρώπινης ζωής και ως κλονισμό και απώλεια της πίστεως και της ελπίδας του αυτόχειρα προς τον Θεό. Κατά την Καινή Διαθήκη ο άνθρωπος τη ζωή δεν την έχει από τον εαυτό του, αλλά την ἔλαβε ως δῶρο από τον Θεό και ως δῶρο του Θεού οφείλει να την εκτιμά και ανάλογα με τον σκοπό της πρέπει να την μεταχειρίζεται.

«Οὐδείς γάρ ἡμῶν ἐαντῶ ζῆ καὶ οὐδείς ἐαυτῶ ἀποθνήσκει. Ἐάν τε γάρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκωμεν. Ἐάν τε ζῶμεν ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν » (Ρωμ. ιδ', 7 - 8).

Δηλαδή «*κανείς από μας δεν ζει για τον εαυτό του και κανείς δεν πεθαίνει για τον εαυτό τον, διότι, εάν ζούμε, ζούμε για τον Κύριο, και εάν πεθαίνουμε, πεθαίνουμε για τον Κύριο. Είτε λοιπόν ζούμε είτε πεθαίνουμε ανήκουμε στον Κύριο, στον όποιο ανήκει η ζωή μας*» και μόνος Εκείνος έχει απόλυτη κυριότητα επάνω σε αυτή, αφού Αυτός μας εξαγόρασε εκ της κατάρας του Νόμου και μάλιστα με το μεγάλο τίμημα της ίδιας της ζωής Του: «οὐκ ἐστέ ἐαυτῶν, ἠγοράσθητε γάρ τιμῆς » (Α' Κορινθ. στ', 19). Κάθε ένας δε, ο οποίος οικειοθελῶς καταστρέφει την ζωή του γιατί ακρίτως κρίνει ότι τη βρίσκει αφόρητη, οικειοποιείται δικαιώματα του Θεού και τα παραβιάζει μάλιστα κατάφορα, και ασεβεί προς τον Θεό, γι' αυτό και θεωρείται ασυγχώρητος.

Η ζωή, ως δῶρο του Θεού, έχει συγκεκριμένο και υψηλό μάλιστα σκοπό, αφού ο Θεός τίποτε δεν ἔκαμε και δεν κάνει χωρίς σκοπό. Και είναι ο σκοπός της ζωής του ανθρώπου, του κάθε ανθρώπου, σύμφωνα προς τη χριστιανική διδασκαλία, η πνευματική τελείωση του ανθρώπου, δηλαδή, η αγιότητα, η όποια θα έχει ως τελική επιβράβευση τη Βασιλεία των Ουρανῶν. Η ορθή πίστη, η συνειδητή συμμετοχή στα Μυστήρια της Εκκλησίας και η τήρηση των εντολῶν του Θεού οδηγούν τον άνθρωπο στην απαλλαγή από τα πάθη και εν συνεχεία στην ένωση με τον Θεό, στην κατά χάρη δηλαδή, θέωσή του, δια της μετοχής στις ἀκτιστες ἐνέργειες του Τριαδικού Θεού. Και αυτόν τον σκοπό ο άνθρωπος, ως παιδί του Θεού και « υἱός τῆς Βασιλείας Αὐτοῦ » (Ματθ. η', 12), οφείλει να υπηρετεί « περιπατῶν ἀξίως τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθη » (Ἐφεσ. δ', 1) πάντοτε (Γαλάτ. δ', 19), σκοπό, τον οποίο παραβι «ἄχρις οὔ μορφωθῆ Χριστός ἐν αὐτῷ» ἄζει κατάφορα και ματαιώνει η πρόωρη και με βίαιο τρόπο ἔξοδος από αυτή τη ζωή, δηλαδή η αυτοκτονία η αυτοχειρία.

Ο ὅλος ἄνθρωπος, ο ὅποιος ἀποτελεῖται από σῶμα και ψυχή, έχει για τον Θεό μεγάλη αξία, διότι είναι ναός του ίδιου του Θεού «ὕμεῖς γάρ ναός Θεοῦ ἐστε ζῶντος» (Β' Κορινθ. στ', 16) και εφ ' ὅσον εἴμαστε ναός του Θεού, εἴμαστε και κατοικητήριον του Αγίου Πνεύματος «ὅτι ναός Θεοῦ ἐστε καὶ τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν » (Α' Κορινθ. γ', 17). Γι' αυτό και από αυτή τη σκοπιά της χριστιανικής πίστεως και διδασκαλίας η Εκκλησία καταδικάζει διπλά την αυτοκτονία, από τη μια μεριά ως ἀσέβεια και επανάσταση κατά του Θεού , και από την ἄλλη ως φθορά και καταστροφή του ναοῦ του Θεού, και την χαρακτηρίζει και την κολάζει ως θανάσιμο ἀμάρτημα, ὅπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Απόστολος Παύλος: « εἴ τις τόν ναόν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τούτον ὁ Θεός- ὁ γάρ ναός τοῦ

Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς » (Α΄ Κορινθ. γ΄, 17).

5. Αυστηρές πνευματικές ποινές - επιτίμια

Η συνείδηση της Εκκλησίας κατέταξε την αυτοκτονία στα θανάσιμα και φοβερά πνευματικά παραπτώματα και γι' αυτό καθιέρωσε και αυστηρές πνευματικές ποινές - επιτίμια για τους αυτοκτονούντας, για να τονίσει έτσι την ανάγκη σεβασμού της ιερότητας και της αξίας της ανθρώπινης ζωής. Επομένως, ο χριστιανός άνθρωπος και ιδιαίτερα ο Ορθόδοξος, δεν μπορεί να διαθέτει κατ' αρεσκείαν το σώμα του. Γνωρίζοντας μάλιστα τον αληθινό σκοπό της ζωής του, όπως σημειώθηκε παραπάνω είναι η κατά χάρη θέωσή του, κανένα πάθημα ή πλημμέλημα δεν μπορεί να τον οδηγήσει στην απόγνωση και την απελπισία. Ο χριστιανός άνθρωπος γνωρίζει και πιστεύει ότι οφείλει να υπομείνει αγόγγυστα τις δυσκολίες και τις πικρές καταστάσεις αυτής της ζωής, ως επιτρεπόμενες από τον Θεό, για το πνευματικό μας συμφέρον. Και ακόμη, ο χριστιανός άνθρωπος γνωρίζει πως κανένα αμάρτημα δεν είναι τέτοιο και τόσο βαρύ (πλην της αυτοκτονίας, η οποία γίνεται εν συνειδήσει και εν επιγνώσει), το οποίο να μη συγχωρεί ο Θεός (π.χ. το παράδειγμα του προδότη Ιούδα).

Η Εκκλησία απορρίπτει την άνευ θελήσεως του Θεού διακοπή της ζωής γι' αυτό και απαγορεύει οποιαδήποτε εκκλησιαστική Ακολουθία και Τελετή (Κηδεία, Ταφή σε Κοιμητήριο πιστών, Μνημόσυνο, Τρισάγιο, Θεία Λειτουργία) για αυτούς που αυτοκτονούν, γιατί με την πράξη τους αυτή, σύμφωνα με τα όσα αναφέραμε πιο πάνω, πρόσβαλαν τη θεία δωρεά της ζωής και αποκόπηκαν από το σώμα της Εκκλησίας. Αιτία δηλαδή της απαγορεύσεως της εκκλησιαστικής κηδεύσεως είναι το μέγεθος του αμαρτήματος, το οποίο διαπράττεται από τον αυτόχειρα που αποστερεί έτσι τον εαυτό του από τη ζωή, το θείο αυτό δώρο, και καταδικάζει τον εαυτό του στον δι' αυτοχειρίας θάνατο, πράξη την οποία ούτε οργή, ούτε φτώχεια, ούτε θλίψη, ούτε διάψευση ελπίδων, ούτε δειλία, ούτε οποιαδήποτε άλλη αποκαρτέρηση μπορεί να δικαιολογήσει. «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλονσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι.. τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ; θλίψις ἢ στενοχώρια ἢ διωγμός ἢ λιμός ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα.. ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς - πέπεισμαι γάρ ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωή οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος οὔτε τις κτίσις ἐτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν » (Ρώμ -. η΄, 18 - 39). Μόνο όσοι δεν πιστεύουν στον Θεό μπορεί να επιδοκιμάζουν την αυτοκτονία ως ηρωική πράξη και πιθανόν να επαινούν τη βίαιη έξοδο από αυτή τη ζωή, όταν κρίνουν πως κανένα καλό δεν τους δίνει η ζωή τους. Όμως, οι Χριστιανοί

πιστεύοντες στο Θεό και στην αθανασία της ψυχής σε καμμία τραγική περίπτωση οικονομική, κοινωνική, ηθική κ.λπ. και σέ καμμία αδυσώπητη κατάσταση δεν θα οπλίσουν το χέρι τους για να θέσουν βίαιο τέλος στη ζωή τους για δήθεν απελευθέρωση, γιατί αυτό είναι δειλία. Στην πραγματικότητα, η αυτοκτονία είναι η έσχατη έκφραση άκρατου εγωισμού και αμετανοησίας. Ο πιστός χριστιανός δεν απελπίζεται, δεν χάνει την πίστη του στο έλεος και τη χάρη και τη φιλανθρωπία του Θεού. Γνωρίζει να υπομένει. Η αυστηρότητα αυτή της Εκκλησίας, η οποία επιθυμεί την πρόληψη των αυτοκτονιών, δεν είναι άσχετη και προς τον σκοπό της διδασκαλίας των επιζώντων (συγγενών, φίλων, γνωστών κ.λπ. του αυτόχειρα) για την ιερότητα του θείου αγαθού της ζωής, αλλά και τη βαρύτητα του αμαρτήματος της αυτοκτονίας, γι' αυτό και τονίζει ότι οι Κανονικές κυρώσεις – επιτίμια που επιβάλλει στους αυτόχειρες προϋποθέτουν ότι αυτός όταν έλαβε την απόφαση να αυτοκτονήσει είχε σώες τις φρένες και η πράξη αυτή έγινε με ελεύθερη βούληση του. Με άλλα λόγια, ο αυτόχειρας « *είχεν εαυτόν* » και δεν βρισκόταν σε κατάσταση ψυχοπάθειας.

6. Ευθανασία = φόνος + αυτοκτονία

Στη σελ. 7 της εργασίας αυτής σημειώθηκε από τον γράφοντα ότι στην «*έμμεση*» αυτοκτονία που πραγματοποιείται εν γνώσει μας μεν, αλλά και εκ προθέσεως βαθμιαία, σιγά – σιγά, αφαίρεση της ζωής μας, κατατάσσεται και η «*ευθανασία*», η εκ προθέσεως δηλαδή διακοπή της ζωής του ανθρώπου όταν αυτό ζητηθεί από τον ίδιο τον ασθενή ή από τον ιατρό ή από τους συγγενείς του ασθενούς για να μην «*ταλαιπωρείται ο άρρωστος*».

Η «*ευθανασία*» είναι μία σύγχρονη κοινωνική αντίληψη για «*αξιοπρεπή θάνατο*», η δε νομική της κατοχύρωση στηρίζεται στο «*δικαίωμα θανάτου*» που έχει κάθε άνθρωπος σύμφωνα με την αντίληψη αυτή, η όποια πηγάζει από τις ιδεολογίες της ευδαιμονίας που, στον προηγούμενο (20ο) αιώνα τουλάχιστον, προκάλεσαν γενοκτονίες και αναρίθμητες σφαγές.

Μέχρι τώρα καμία Χώρα δεν είχε προβεί σε νομιμοποίηση της «ευθανασίας» γιατί εθεωρείτο από όλες τις κυβερνήσεις των Κρατών ως συνδυασμός «φόνου και αυτοκτονίας». Για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας το «κοινωνικό φρούτο της ευθανασίας» θεσμοθετήθηκε από τη Βουλή της «Ολλανδίας στις 28 Νοεμβρίου 2000 και νομιμοποιήθηκε με τις ψήφους (104 υπέρ, έναντι 40 κατά) των βουλευτών του Ολλανδικού Κοινοβουλίου! Με την ψήφιση του Νόμου αυτού η Ολλανδία έγινε το πρώτο Κράτος της Ευρώπης που, παρά τους Νόμους του που καταδικάζουν τον φόνο και την αυτοκτονία, νομιμοποιεί το δίδυμο του θανάτου, την ευθανασία δηλαδή που όπως και ανωτέρω σημειώθηκε είναι συνδυασμός φόνου και αυτοκτονίας!

Με αφορμή την ψήφιση του Νόμου αυτού από την Κυβέρνηση της Ολλανδίας και λόγω της σοβαρότητας του θέματος, η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, στις 14 Δεκεμβρίου 2000, με ανακοινωθέν της ενημερώνει τους Ορθοδόξους Έλληνες για το τι είναι «ευθανασία» αφ' ενός και αφ' ετέρου ποιες είναι οι θέσεις της Εκκλησίας επί του θέματος αυτού.

Πηγή: Σπυρίδωνος Κοντογιάννη, *Η αυτοκτονία και η θέση της Ορθόδοξης Εκκλησίας*, Αθήνα 2001, σελ. 9-15

<http://bit.ly/2hYUQq5>